

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain 2 §:n sekä lastensuojelulain 27 ja 41 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain 2 §:n sekä lastensuojelulain 27 ja 41 §:n muuttamisesta (HE 16/2024 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunto

Asiasta on annettu seuraava lausunto:

- perustuslakivaliokunta PeVL 11/2024 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- hallitusneuvos Joni Komulainen, sosiaali- ja terveysministeriö
- erityisasiantuntija Anna Sandberg, sosiaali- ja terveysministeriö
- lainsäädäntöneuvos Liisa Leppävirta, oikeusministeriö
- ylitarkastaja Terhi Rehtonen, Tietosuojavaltuutetun toimisto
- juristi Tuomas Meriruoho, Kansaneläkelaitos
- lakimies Jenni Malava, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira)
- erityisasiantuntija Hanna Menna, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
- digipalvelujohtaja Tommi Kuukka, Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue
- hallintoylilääkäri Pasi Eskola, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue
- erikoissuunnittelija Päivi Tossavainen, Socca - Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus
- elinkeinoasioiden asiantuntija Jarno Talvitie, Hyvinvointiala HALI ry
- erityisasiantuntija Kristiina Ruuskanen, Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:

- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- Helsingin kaupunki

Valiokunnan mietintö StVM 3/2024 vp

- Oy Apotti Ab
- Suomen Lääkäriliitto ry
- Terveystieteiden tutkimuskeskus ry

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettua lakia, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta annettua lakia ja lastensuojelulakia.

Esityksen mukaan valtakunnallisia tietojärjestelmäpalveluja koskevia siirtymäaikoja muutettaisiin. Terveidenhuollon palvelunantajille ehdotetaan oikeutta luovuttaa potilaan tutkimuksen ja hoidon järjestämiseksi välttämättömät tiedot potilaan kanssa sovitulle terveydenhuollon palvelunantajalle. Terveidenhuollossa toimiville sosiaalihuollon ammattihenkilöille ehdotetaan tiedonsaantioikeutta Kansaneläkelaitoksen etuustietoihin. Lisäksi lakeihin tehtäisiin eräitä teknisluonteisia korjauksia.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettaviksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettua lakia (703/2023, jäljempänä asiakastietolaki), Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta annettua lakia (668/2008) ja lastensuojelulakia (41/2014).

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi valtakunnallisia tietojärjestelmäpalveluja koskevia siirtymäaikoja. Lisäksi terveydenhuollon palvelunantajille ehdotetaan oikeutta luovuttaa potilaan tutkimuksen ja hoidon järjestämiseksi välttämättömät tiedot potilaan kanssa sovitulle terveydenhuollon palvelunantajalle. Terveidenhuollossa toimiville sosiaalihuollon ammattihenkilöille ehdotetaan tiedonsaantioikeutta Kansaneläkelaitoksen (Kela) etuustietoihin. Lakeihin tehdään esityksen mukaan myös eräitä teknisluonteisia korjauksia.

Valiokunta pitää ehdotettuja muutoksia lähtökohtaisesti kannatettavina ja puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä jäljempänä ehdotetuin muutoksin.

Potilastietojen luovuttaminen terveydenhuollon palvelunantajalle

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 54 §:n uuden 5 momentin mukaan terveydenhuollon palvelunantaja saa luovuttaa potilaan tutkimuksen ja hoidon järjestämiseksi välttämättömiä potilastietoja sekä yhteenvedon annetusta hoidosta potilaan kanssa sovitulle terveydenhuollon palvelunantajalle. Perusteluissa todetaan (s. 10), että suullista ja asiayhteydestä ilmenevää suostumusta vastaa se, että kyseessä täytyy olla potilaan kanssa sovittu palvelunantaja, jolle tietoja voidaan

Valiokunnan mietintö StVM 3/2024 vp

luovuttaa. Perustelujen mukaan sääntely vastaa toiminnallisesti aiempaa potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992, jäljempänä potilaslaki) 13 §:n 3 momentin 2 kohtaa, jonka mukaan potilastietoja on voinut luovuttaa toiselle toimintayksikölle tai ammattihenkilölle potilaan suullisen suostumuksen tai asiayhteydestä muuten ilmenevän suostumuksen mukaisesti. Kyseinen säännös on kumottu vuoden 2024 alusta, eikä vastaavan kaltaista säännöstä ole voimassa olevassa sääntelyssä.

Valiokunta pitää kannatettavana ehdotettua sääntelyä, jonka nojalla esimerkiksi lähete ja hoitopalaute voidaan toimittaa potilaan kanssa sovitulle terveydenhuollon palvelunantajalle ilman luovutuslupan tai suostumuksen antamista taikka mahdollisista luovutuskielloista huolimatta. Ehdotettu säännös sujuvoittaa valiokunnan näkemyksen mukaan potilastietojen luovuttamista tilanteissa, joissa potilas saa lähetteen toiselle palvelunantajalle, hoitojakson jälkeen hoitovastuu siirtyy tai potilaan hoitoon osallistuu useampi palveluntaja.

Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että aiemmin voimassa ollut potilaslain säännös mahdollisti "tarpeellisten tietojen" luovuttamisen, kun taas ehdotettu 54 §:n 5 momentin säännös mahdollistaa vain "välttämättömien tietojen" luovuttamisen. Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa nostettiin esiin kysymys siitä, mahdollistaako ehdotettu säännös käytännössä riittävien tietojen luovutuksen.

Valiokunnan saaman selvityksen perusteella valiokunta pitää sääntelyä ehdotetussa muodossaan perusteltuna. Jos säännöksessä säädettäisiin "tarpeellisten tietojen" luovuttamisesta, tulisi perustuslakivaliokunnan viimeaikaisen ratkaisukäytännön perusteella säännöksessä luetella tyhjentävästi luovutuksen piiriin kuuluvat tietosisällöt. Jos taas tietosisältöjä ei ole luetteloitu, sääntelyyn on perustuslakivaliokunnan mukaan pitänyt sisällyttää vaatimus "tietojen välttämättömyydestä" jonkin tarkoituksen kannalta (ks. esim. PeVL 38/2016 vp, s. 2). Jos tietosisällöt luettelotaisiin ehdotetussa laissa, voisi säännöksestä muodostua sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan näkemyksen mukaan varsin järkevä ja epätarkoituksenmukainen. Käytännössä säännös voisi tällöin yksittäistapauksissa muodostaa esteen välttämättömien tietojen luovuttamiselle, jos siinä ei olisi tiettyjä sinänsä kyseisessä tilanteessa välttämättömiä tietoja mainittuna.

Valiokunta arvioi, että käytännössä hallituksen esityksessä ehdotettu sääntely mahdollistaa kyseisiin tilanteisiin tietojen luovutuksen riittävässä laajuudessa. Esimerkiksi lähetettä tehdessään lääkäri arvioi, mitkä tiedot ovat vastaanottavalle taholle välttämättömiä hoitovastuun siirtymisen yhteydessä. Jos tietoja tarvitaankin laajemmin, on ne mahdollista saada Kanta-palvelusta (Kelan ylläpitämä valtakunnallinen tietojärjestelmäpalvelu) luovutuslupan nojalla. Valiokunta toteaa lisäksi, että nykytilanteeseen verrattuna tietojen luovuttaminen tulee joka tapauksessa sujuvammaksi, kun voimassa olevassa sääntelyssä ei vastaavan kaltaista suoraan lain nojalla tietojen luovutusta mahdollistavaa säännöstä ole lainkaan. Valiokunta toteaa, että ehdotetun sääntelyn toimivuutta on kuitenkin syytä seurata ja arvioida mahdollisia sääntelyn muutostarpeita.

Perustuslakivaliokunta toteaa (kappale 9), että säännöksen kattamat tietosisällöt on sinänsä asianmukaisesti sidottu välttämättömyyteen tutkimuksen ja hoidon järjestämiseksi. Perustuslakivaliokunta ei kuitenkaan ole valtiosääntöisen tehtävänsä puitteissa arvioinut kattavasti ehdotetun sääntelyn suhdetta EU:n tietosuoja-asetukseen. Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan on siten perustuslakivaliokunnan mukaan syytä varmistua huolellisesti sääntelyn yhteensopivuudesta EU:n tietosuo-

Valiokunnan mietintö StVM 3/2024 vp

ja-asetuksen kanssa kiinnittäen erityistä huomiota säännöksessä tarkoitetun sopimisen suhteen EU:n tietosuoja-asetuksessa suostumuksesta säädettyyn.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa, että ehdotetun asiakastietolain 54 §:n 5 momentissa tarkoitettu sopiminen koskee terveydenhuollon palvelunantajan valintaa. Kyseisen momentin mukaan potilaan kanssa sovitulle palvelunantajalle saa luovuttaa potilaan tutkimuksen ja hoidon järjestämiseksi välttämättömiä potilastietoja sekä yhteenvedon annetusta hoidosta. Henkilötietojen käsittelyn oikeusperusteena on siten laki eikä tietosuoja-asetuksen mukainen suostumus. Valiokunta toteaa lisäksi, että valiokunnan kuulemisissa ei ole esitetty ehdotetun sääntelyn ja yleisen tietosuoja-asetuksen välillä säättämisen estäviä ristiriitaisuuksia.

Sosiaalihuollon ammattihenkilön tiedonsaantioikeus

Esityksen 1. lakiehdotuksessa ehdotetaan 64 §:ää täydennettäväksi siten, että terveydenhuollon viranomaisessa toimivilla terveydenhuollon tehtäviä toteuttavilla sosiaalihuollon ammattihenkilöillä on oikeus saada Kelalta välttämättömät potilaan etuuksia koskevat tiedot, joita tarvitaan potilaan terveydentilaan liittyviä sosiaaliturvaetuksia koskevan neuvonnan ja ohjauksen varmistamiseksi. Potilaalle tulee ehdotetun lainkohdan mukaan etukäteen ilmoittaa tiedonsaantioikeuden toteuttamisesta.

Esityksen perustelujen (s. 12) mukaan terveydenhuollossa sosiaalityötä toteuttavat sosiaalihuollon ammattihenkilöt osallistuvat potilaan hoidon ja kuntoutuksen suunnitteluun, ohjaavat ja neuvovat potilasta erilaisissa sairauden, vamman tai vammautumisen aiheuttamissa ongelmissa ja sairauteen liittyvissä sosiaaliturvaa koskevissa asioissa, kuten sairauspäiväraha, matka- ja lääkekorvaukset, eläkkeet ja vammaiseturudet, avustavat potilaita etuuksien hakemisessa sekä tukevat muuttuneen elämäntilanteen selvittelyssä. Etuustietoja tarvitaan myös terveydenhuollon vastuulle kuuluvien lausuntojen ja todistusten laatimista varten. Lisäksi sosiaalityöntekijät ohjaavat potilaita Kelan järjestämien kuntoutuspalvelujen hakemisessa.

Tiedonsaantioikeus koskee perustelujen mukaan Kelan sosiaaliturvaetuksia koskevia tietoja, jotka ovat välttämättömiä terveydentilaan liittyviä sosiaaliturvaetuksia koskevan neuvonnan ja ohjauksen varmistamiseksi. Tiedonsaantioikeus mahdollistaa siten potilaan oikeuksien turvaamista ja ehkäisee myös tarvetta siirtyä sosiaalihuollon asiakkaaksi, kun tarvittavaa ohjausta ja neuvontaa voidaan antaa heti samassa asiayhteydessä. Terveydenhuollon sosiaalityön asiakasryhmässä on usein toimintakyvyltään heikoimmassa asemassa olevia potilaita, joiden psyykinen tai fyysinen toimintakyky on kokonaan tai väliaikaisesti alentunut.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää ehdotettuja sosiaalihuollon ammattihenkilön tiedonsaantioikeuksia koskevia säännösmuutoksia kannatettavina ja erityisesti potilaan näkökulmasta tarkoituksenmukaisina. Pitkäaikainen sairaus, vakava sairastuminen tai esimerkiksi äkillinen loukkaantuminen voivat aiheuttaa elämäntilanteissa muutoksia, joihin tarvitaan lääketieteellisen hoidon lisäksi myös sosiaalisten asioiden asiantuntijan apua arvioimaan kokonaistilannetta ja suunnittelemaan ratkaisuja osaksi hoito- ja kuntoutussuunnitelmaa. Tiedonsaantioikeuden myötä voidaan valiokunnan näkemyksen mukaan edesauttaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien potilaiden asioiden sujuvaa hoitamista ja näin ehkäistä sosiaalisten ongelmien kasaantumista.

Valiokunnan mietintö StVM 3/2024 vp

Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota (kappale 13) siihen, että ehdotetun 64 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 13) viitataan siihen, että Kela on toteuttanut katseluyhteydeksi niin kutsutun Kelmu-palvelun, jota voidaan hyödyntää, mikäli julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain 23 §:n mukaiset edellytykset katseluyhteyden avaamiselle toteutuvat. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan katseluyhteys ei sovellu sellaiseen luovutukseen, jossa viranomaisen on arvioitava luovutettavan tiedon tapauskohtaista välttämättömyyttä (PeVL 73/2018 vp, s. 10). Sosiaali- ja terveysvaliokunnan on perustuslakivaliokunnan mukaan syytä perusteluissa tarkastella, miten luovutettavan tiedon välttämättömyydestä voidaan katseluyhteyden välityksellä käytännössä varmistua ehdotetun säännöksen edellyttämällä tavalla.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan saaman selvityksen mukaan luovutettaessa sosiaaliturvaetuksia koskevia tietoja katseluyhteyden välityksellä luovutettavat tiedot rajataan etukäteen välttämättömään siten, että terveydenhuollon viranomaisen palveluksessa toimiville sosiaalihuollon ammattihenkilöille tehdään oma Suomi.fi-valtuus ja katseluyhteyteen toteutetaan oma käyttötarkoitus terveydenhuollon viranomaisen palveluksessa toimiville sosiaalihuollon ammattihenkilöille. Siten terveydenhuollon viranomaisen palveluksessa toimivat sosiaalihuollon ammattihenkilöt voivat saadun selvityksen mukaan nähdä vain ne sosiaaliturvaetuksia koskevat tiedot, jotka etukäteen lain perusteella on määriteltävä välttämättömäksi. Selvityksessä todetaan lisäksi, että tietojen luovuttajana Kela vastaa siitä, että katseluyhteyden toteutuksessa huomioidaan julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) 23 §:n mukaiset vaatimukset ja luovutettavan tiedon välttämättömyydestä voidaan katseluyhteyden välityksellä käytännössä varmistua.

Nyt ehdotetun sääntelyn tarkoittaman tietosisällön räätälöinti ja sen mukaisen käyttötarkoituksen määrittely ja toteuttaminen sekä Suomi.fi-valtuuden luominen Kelmuun on IT-järjestelmäkehitystyötä, joka on saadun selvityksen mukaan kokonaisuutena suuritoinen, ja sen toteutusaikataulu tarkentuu lain voimaantulon jälkeen. Näin ollen välittömästi lain voimaantullessa tietoja ei vielä näytetä Kelmun kautta, vaan vasta myöhemmin, kun muutos on toteutettu Kelmu-järjestelmään.

Perustuslakivaliokunta kiinnittää lisäksi huomiota (kappale 14) säännöksen perusteluissa (s. 12) luonnehdittuun soveltamistilanteeseen. Perustelujen mukaan tiedonsaantioikeutta voitaisiin käyttää esimerkiksi siten, että asumistukea koskevasta tiedosta nähdään vuokranantaja, jolle voidaan tarvittaessa ilmoittaa sairaalahoidon pitkittymisestä ja siten varmistaa, ettei sairaalahoidon pitkittymisestä aiheudu ongelmia asiakkaan asumiseen. Perustuslakivaliokunnan mielestä sanottu ei ole sovitettavissa säännöksen sanamuotoon etuuksia koskevan neuvonnan ja ohjauksen varmistamisesta. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan on perustuslakivaliokunnan mukaan syytä tarvittaessa muuttaa sääntelyä.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta korostaa, että 64 §:n ehdotuksessa kyse on vain terveydenhuollossa toimivan sosiaalihuollon ammattihenkilön tiedonsaantioikeudesta eikä säännös oikeuta luovuttamaan tietoja eteenpäin. Sosiaalihuollon ammattihenkilön saadessa säännöksen nojalla tiedon esimerkiksi asumistuesta hän voi käyttää tietoa potilaan ohjaukseen ja neuvontaan. Valiokunta toteaa, että asiakastietolain 6 § mahdollistaa kuitenkin potilasta koskevan tiedon luovuttamisen sivulliselle potilaan suostumuksen perusteella. Näin ollen potilaan kanssa yhteisymmärryksessä toimiessaan sosiaalihuollon ammattihenkilö voi potilaan suostumuksella olla asumiin liittyvissä asioissa tarvittaessa yhteydessä vuokranantajaan.

Valiokunnan mietintö StVM 3/2024 vp

Tahdonilmaisupalvelu

Esityksen 1. lakiehdotuksen 72 §:ää esitetään täsmennettäväksi niin, että tahdonilmaisupalveluun on velvollisuus tallentaa asiakastietolain ja sähköisestä lääkemääräyksestä annetun lain (61/2007) mukaiset informoinnit, luovutusluvut, kiellot ja valtakunnallisia tietojärjestelmäpalveluja koskevat suostumukset. Voimassa olevan sääntelyn mukaan tallennusvelvollisuus koskee laajemmin kaikkia eli myös tietosuoja-asetuksen tai viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) mukaisia palvelunantajan omia paikallisia asiakastietojen käsittelyä koskevia suostumuksia.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa kiinnitettiin huomiota tahdonilmaisupalveluun tallennettavien tahdonilmausten laajuuteen. Ehdotettua asiakastietolain 72 §:ää on mahdollista tulkita siten, että lain 74 §:n 2 momentissa tarkoitettua hyväksyntää tietojen näyttämiseen tai hyvinvointisovellukseen toimittamiseen ei tallennettaisi tahdonilmaisupalveluun. Luovutusten lainmukaisuuden todentamiseksi olisi asiantuntijanäkemyksen mukaan kuitenkin tärkeää, että lain 72 §:ssä säädettäisiin velvoitteesta tallentaa myös edellä sanottu hyväksyntä tahdonilmaisupalveluun.

Valiokunnan sosiaali- ja terveysministeriöltä saaman selvityksen mukaan tahdonilmaisupalveluun voidaan tallentaa muitakin kuin 72 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tahdonilmauksia, joten sääntely mahdollistaa myös hyväksyntöjen tallentamisen tahdonilmaisupalveluun. Selvityksen mukaan säännöksen muuttaminen velvoittavaksi vaatisi perusteellisempaa säädösvalmistelua. Viitaten saatua selvitykseen valiokunta ei tässä yhteydessä ehdota sääntelyyn tältä osin muutoksia. Valiokunta kuitenkin korostaa, että sääntelyn toimivuutta on myös tältä osin tarpeen seurata ja arvioida sekä tarvittaessa valmistella ehdotukset velvoittavasta sääntelystä.

Siirtymäajat

Esityksen 1. lakiehdotuksessa ehdotetaan valtakunnallisia tietojärjestelmäpalveluja koskeviin siirtymäsäännöksiin useita muutoksia.

Vastuu kuntien ja kuntayhtymien asiakas- ja potilastietojärjestelmistä siirtyi vuoden 2023 alusta hyvinvointialueille, joilla järjestelmien yhtenäistäminen on vielä meneillään. Monilla alueilla ollaan esityksen perustelujen mukaan (s. 3) valmistelemassa uusien tietojärjestelmien hankintaa. Tästä aiheutuu haasteita erityisesti sosiaalihuollon Kanta-palvelun liittymisvelvoitteen toteuttamiselle, koska uusien tietojärjestelmien hankinta ja käyttöönotto vaatii aikaa.

Valiokunta pitää sekä toiminnallisista että taloudellisista näkökohdista käsin perusteltuna, ettei hyvinvointialueelta edellytetä esimerkiksi Kanta-palveluun liittyvien uusien ominaisuuksien toteutusta käytöstä poistuviin tietojärjestelmiin. Valiokunta pitää siten lähtökohtaisesti ehdotettuja siirtymäaikojen pidennyksiä kannatettavina. Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on kuitenkin siirtymäaikojen pidentämisestä huolimatta nostettu esiin huoli siitä, että esityksen mukaiset siirtymäajat ovat edelleen osin liian tiukkoja ja tulevat pidentämisestä huolimatta aiheuttamaan hyvinvointialueille merkittäviä haasteita ja kustannuksia.

Valiokunnan mietintö StVM 3/2024 vp

Valiokunta toteaa, että tietojärjestelmämuutosten vaatimien siirtymäaikojen on oltava realistisia, jotta varmistetaan tietoturvallinen tietojen käsittely sekä siihen liittyen palvelujen sujuva toteutus.

Asiantuntijakuulemisen perusteella 102 §:n 5 momentissa ehdotettu sosiaalihuollon palvelunantajan Kanta-palvelun liittymisvelvoitetta koskeva siirtymäaika on edelleen liian tiukka. Kanta-palveluun liittymistä tukevat ominaisuudet tulee saadun selvityksen mukaan käytännössä toteuttaa asiakastietojärjestelmiin ja sertifioida ne asiakastietolain mukaisesti jo hyvissä ajoin ennen ehdotetun siirtymäajan päättymistä, jotta hyvinvointialueet kykenevät toteuttamaan järjestelmäversion käyttöönoton annetun siirtymäajan puitteissa. Hyvinvointialueilla voi myös olla käytössä saman tietojärjestelmän eri versioita, joihin kaikkiin järjestelmän tuottaja ei välttämättä toteuta vaadittuja muutoksia samassa aikataulussa, mikä voi aiheuttaa haasteita käyttöönotoissa. Valiokunta ehdottaa, että kyseistä siirtymäaikaa pidennetään siten, että sosiaalihuollon palvelunantajan on liityttävä valtakunnalliseen asiakastietovarantoon 1.3.2026 sijasta viimeistään 1.9.2026.

Ehdotetussa 102 §:n 5 momentissa säädetään lisäksi siitä, että lain 55 §:n mukainen luovutuslupa on otettava käyttöön viimeistään sosiaalihuollon palvelunantajan liittyessä valtakunnalliseen asiakastietovarantoon. Myös 70 §:n mukainen luovutusta koskevien tietojen tallentaminen lokirekisterien säilytyspalveluun tulee toteuttaa Kanta-palveluun liittymisestä lähtien. Valiokunta toteaa, että osa hyvinvointialueista on jo liittynyt Kanta-palveluihin sosiaalihuollon osalta ja näillä alueilla Kanta-palvelut otetaan sosiaalihuollossa käyttöön vaiheittain. Valiokunta ehdottaa, että 102 §:n 5 momentin säännöstä muutetaan siten, että velvollisuus luovutuslupan käyttöönotolle ja lokitietojen tallentamiselle alkaa vasta siitä, kun lakisääteinen velvoite liittyä Kanta-palveluun alkaa.

Valiokunta toteaa lisäksi, että siirtymäsäännöksissä asiakastietolain 102 §:n 3 momentin ja 6 momentin 2 a kohdan määräajat ovat keskenään ristiriitaisia, koska 3 momentin mukaan sosiaalihuollon palvelujen järjestämisen ja toteuttamisen yhteydessä kirjattavat potilastiedot tulee tallentaa potilasrekisteriin viimeistään 1.3.2027, mutta 6 momentin 2 a kohdan mukaan kyseiset tiedot tulee tallentaa Kanta-palveluihin viimeistään 1.10.2026. Valiokunta ehdottaa, että 6 momentin 2 a kohta poistetaan, jolloin kyseisten tietojen tallentaminen Kanta-palveluihin tulee aloittaa samassa aikatauluissa kuin niiden tallentaminen tulee aloittaa potilasrekisteriin.

Valiokunta toteaa lisäksi, että sosiaali- ja terveysministeriöltä saadun selvityksen mukaan ehdotetut siirtymäaikojen muutokset eivät ministeriön arvion mukaan aiheuta sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelyyn sääntelemättömiä tilanteita, mihin perustuslakivaliokunta lausunnossaan kiinnittää huomiota (kappale 5).

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on esitetty, että asiakastietolain 101 §:n voimaantulosäännöstä muutettaisiin siten, että sosiaalipalvelun yhteydessä annettavan terveystietojen potilastiedot olisi velvoittavuuden sijasta mahdollista tallentaa potilasrekisteriin taannehtivasti myös säännökseen kohdistuvan siirtymäajan päätyttyä (102 §:n 3 momentti).

Sosiaali- ja terveysministeriöltä saadussa selvityksessä ei ehdoteta 101 §:n säännöstä muutettavaksi, koska ministeriö pitää tärkeänä, että potilastietoja käsitellään valtakunnallisesti yhdenmukaisesti. Ministeriö myös katsoo, että muutos edellyttäisi eri sidosryhmien kattavaa kuulemistä.

Valiokunnan mietintö StVM 3/2024 vp

Selvityksen mukaan kyse on potilastiedoista, jotka aiemmin on tullut tallentaa sosiaalihuollon asiakasrekisterin osarekisteriin, eikä asiakastietolaissa ole tarkoitettu tätä laajempaa potilastietojen joukkoa. Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää tärkeänä, että valtioneuvostossa arvioidaan tältä osin sääntelyn toimivuutta säännökseen kohdistuvan siirtymäajan puitteissa siten, että säännöksiä on tarvittaessa mahdollista muuttaa ennen kyseisen siirtymäajan päättymistä.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain muuttamisesta

3 §. Määritelmät. Pykälän 1 momentin 9 kohdasta ehdotetaan korjattavaksi virheellinen viittaussäännös.

Pykälän 1 momentin 11 kohdan palvelunantajan määritelmässä ei mainita nimenomaisesti julkisoikeudellisia yhteisöjä, vaan ainoastaan viranomaiset, yhteisöt ja säätiöt. Koska säännöksen muuttamisen tarkoituksena ei ole muuttaa nykytilaa, ehdottaa valiokunta, että määritelmään sisällytetään selkeyden vuoksi nykytilaa vastaavasti erikseen julkisoikeudellinen yhteisö.

Pykälän 1 momentin 20 kohdasta ehdotetaan korjattavaksi virheellinen viittaussäännös.

102 §. Siirtymäsäännökset. Valiokunta ehdottaa, että pykälän 5 momentissa ehdotettua sosiaalihuollon palvelunantajan liittymisvelvoitetta koskevaa siirtymäaikaa pidennetään siten, että sosiaalihuollon palvelunantajan on liityttävä valtakunnalliseen asiakastietovarantoon viimeistään 1.9.2026. Lisäksi 5 momentin sääntelyä muutetaan siten, että velvollisuus luovutusluvan käyttöönotolle ja lokitietojen tallentamiselle alkaa vasta siitä, kun lakisääteinen velvoite liittyä Kanta-palveluun alkaa.

Valiokunta ehdottaa, että edellä yleisperusteluissa todetun ristiriitaisuuden poistamiseksi pykälän 6 momentin 2 a kohta poistetaan, jolloin kyseisten tietojen tallentaminen Kanta-palveluihin tulee aloittaa samassa aikataulussa kuin niiden tallentaminen tulee aloittaa potilasrekisteriin. Kyseisen kohdan poistamisen seurauksena jäljempänä olevien kohtien luettelointimerkinnot muutetaan.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 16/2024 vp sisältyvät 2. ja 3. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 16/2024 vp sisältyvän 1. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain (703/2023)
3 §:n 9, 11 ja 20 kohta, 57 §, 64 §:n otsikko, 72 §:n 1 momentti, 97 §:n 2 momentti ja 102 § sekä
lisätään 54 §:ään uusi 5 momentti ja 64 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

9) *hyvinvointitiedolla* henkilön itsensä tuottamaa ja hallinnoimaa ja hänen terveyttään ja hyvinvointiaan koskevaa tietoa, jonka henkilö on tallentanut 17 kohdassa tarkoitettuun omatietovarantoon; (Uusi)

11) *palvelunantajalla* viranomaista, julkisoikeudellista yhteisöä, yksityistä elinkeinonharjoittajaa, yhteisöä tai säätiötä ~~ja yksityistä elinkeinonharjoittajaa~~, joka järjestää tai toteuttaa sosiaalipalveluja tai terveystalvveluja sekä työnantajaa, joka järjestää työterveyshuollon palvelut työterveyshuoltolain (1383/2001) 7 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettulla tavalla;

20) *tietojärjestelmäpalvelun tuottajalla* tahoa, joka tarjoaa tai toteuttaa palvelunantajalle kohdassa 19 tarkoitettua tietojärjestelmää ja joka vastaa tietojärjestelmän valmistajana, valmistajan lukuun tai yhden tai useamman valmistajan puolesta tietojärjestelmälle asetetuista vaatimuksista; (Uusi)

Valiokunnan mietintö StVM 3/2024 vp

54 §

Terveystieteiden palvelunantajan oikeus saada potilastietoja ja potilastietojen luovuttaminen hoidon turvaamiseksi

Terveystieteiden palvelunantaja saa luovuttaa potilaan tutkimuksen ja hoidon järjestämiseksi välttämättömiä potilastietoja sekä yhteenvedon annetusta hoidosta potilaan kanssa sovitulle terveystieteiden palvelunantajalle.

57 §

Tiedonsaantioikeuden toteuttaminen tietojärjestelmän avulla

Edellä 53—55 §:ssä tarkoitetun tiedonsaantioikeuden saa toteuttaa valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen tai palvelunantajan käytössä olevan muun tietojärjestelmän avulla sen jälkeen, kun hoitosuhteen tai asiakassuhteen olemassaolo potilaan tai sosiaalihoitoon asiakkaan ja luovutuspyynnön esittäjän välillä on tietoteknisesti varmistettu. Tiedonsaantioikeuden toteuttamisessa mainitun tietojärjestelmän avulla on mainittujen pykälien lisäksi noudatettava, mitä muualla säädetään käyttöoikeudesta välttämättömään asiakastietoon.

64 §

Sosiaali- ja terveystieteiden viranomaisen tiedonsaantioikeus

Terveystieteiden viranomaisen palveluksessa toimivalla sosiaalihoitoon ammattihenkilöllä on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta Kansaneläkelaitokselta potilaan sosiaaliturvaetuuksia koskevat tiedot, jotka ovat välttämättömiä potilaan terveydentilaan liittyviä etuuksia koskevan neuvonnan ja ohjauksen varmistamiseksi. Potilaalle tulee etukäteen ilmoittaa tiedonsaantioikeuden käyttämisestä.

72 §

Tahdonilmaisupalvelu

Tahdonilmaisupalveluun on tallennettava tieto tämän lain ja lääkemääräyslain mukaisista informoinneista, luovutusluvista, kielloista ja valtakunnallisia tietojärjestelmäpalveluja koskevista suostumuksista.

Valiokunnan mietintö StVM 3/2024 vp

97 §

Ohjaus, valvonta ja seuranta

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastiedon käsittelyn ja siihen liittyvän tiedonhallinnan sekä 65 §:ssä tarkoitettujen valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen ja yhteisten hallinnonalakohtaisten tietovarantojen toteuttamisen ja käytön suunnittelusta, ohjauksesta ja seurannasta sekä käytettävien tietorakenteiden yhteensovittamisesta.

102 §

Siirtymäsäännökset

Lain 53 §:ssä tarkoitettu tiedonsaantioikeus sosiaali- ja terveydenhuollon välillä tulee toteuttaa valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin viimeistään 1 päivänä maaliskuuta 2027, sosiaalihuollon palvelunantajan tiedonsaantioikeus reseptikeskukseen tallennettuihin lääkemääräystitoihin kuitenkin vasta viimeistään 1 päivänä marraskuuta 2027.

Lain 59 §:n 2 momentissa tarkoitettu kaikkiin potilastietoihin ja työterveyshuoltoon kohdistuva kielto on otettava käyttöön viimeistään 1 päivänä tammikuuta 2024.

Sosiaalihuollon palveluiden järjestämisen ja toteuttamisen yhteydessä kirjattavat potilastiedot tulee tallentaa potilasrekisteriin viimeistään 1 päivänä maaliskuuta 2027.

Lain 60 §:ssä tarkoitettu potilastietojen luovuttaminen ulkomaille on toteutettava viimeistään 1 päivästä tammikuuta 2025.

Sosiaalihuollon palvelunantajan on liityttävä 65 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainittuun valtakunnalliseen asiakastietovarantoon viimeistään 1 päivänä **syyskuuta** 2026. Jos palvelunantajien tallentamien asiakirjojen 7 momentin mukainen tallentamisveloitteen määräaika on näiden ajankohtien jälkeen, on sen liityttävä valtakunnalliseen asiakastietovarantoon viimeistään silloin, kun tallentamisveloite alkaa. Lain 55 §:n mukainen luovutuslupa on otettava käyttöön **silloin, kun sosiaalihuollon palvelunantaja alkaa toteuttaa 55 §:ssä tarkoitettua tiedonsaantioikeutta valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen välityksellä, kuitenkin viimeistään silloin, kun palvelunantajan on tämän lain mukaan liityttävä** valtakunnalliseen asiakastietovarantoon. Sosiaalihuollon palvelunantajan on tallennettava 70 §:n mukaisesti luovutusta koskevat tiedot lokirekisterien säilytyspalveluun **viimeistään silloin, kun palvelunantajan on tämän lain mukaan liityttävä** valtakunnalliseen asiakastietovarantoon ~~liittymisestäään lähtien~~.

Lain 69 §:n 1 momentissa säädetystä veloitteesta tallentaa liittymisen jälkeen asiakasasiakirjojen alkuperäiset kappaleet valtakunnalliseen asiakastietovarantoon poiketen terveydenhuollon palvelunantajan tulee aloittaa asiakirjojen tallentaminen seuraavasti:

- 1) viimeistään 1 päivänä maaliskuuta 2025 koulupsykologien laatimat asiakirjat;
- 2) viimeistään 1 päivänä lokakuuta 2026:
 - a) ~~sosiaalipalveluiden yhteydessä annettaviin terveyspalveluihin liittyvät potilasasiakirjat;~~
 - a) ajanvarausasiakirja asiakkaalle ilmoitettavista terveydenhuollon ajanvarauksista;
 - b) seulontatutkimuksista syntyvät laboratoriotulokset;
 - c) ajoterveyteen liittyvät todistukset ja lomakkeet;
 - d) tapaturmiin ja ammattitauti-ilmoituksiin liittyvät todistukset ja lomakkeet;

Valiokunnan mietintö StVM 3/2024 vp

- e) lääkärinlausunto terveydentilasta (T-todistus);
- f) lääkärintodistukset C ja TOD; sekä
- g) jäljennös kuolintodistuksesta;
- 3) viimeistään 1 päivänä lokakuuta 2029:
 - a) hoitotyön päivittäismerkinnät;
 - b) seurantatutkimuksista syntyvät kuvantamistutkimukseen liittyvät asiakirjat;
 - c) video- ja äänitallenteet sekä näkyvän valon kuvat;
 - d) suun terveydenhuollon yksiköiden tallentamat kuvat; sekä
 - e) muut kuin c ja d alakohdassa tarkoitetut kuvat.

Lain 69 §:n 1 momentissa säädetystä velvoitteesta tallentaa liittymisen jälkeen asiakasasiakirjojen alkuperäiset kappaleet valtakunnalliseen asiakastietovarantoon poiketen sosiaalihuollon palvelunantajan tulee aloittaa sosiaalihuollon asiakasasiakirjojen tallentaminen valtakunnalliseen asiakastietovarantoon seuraavasti:

- 1) perheoikeudellisten palvelujen palvelutehtävässä syntyvät asiakasasiakirjat viimeistään 1 päivänä syyskuuta 2026; sekä
- 2) kaikissa palvelutehtävissä syntyvät video- ja äänitallenteet viimeistään 1 päivänä lokakuuta 2029.

Lain 73 §:n mukaiseen omatietovarantoon tulee toteuttaa 50 §:n mukainen tietojen käsittely toisen puolesta viimeistään 1 päivänä syyskuuta 2025 ja mahdollisuus luovuttaa hyvinvointitietoja palvelunantajalle on toteutettava valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin viimeistään 1 päivänä tammikuuta 2026.

Potilastietojen luovuttaminen hyvinvointisovelluksille 74 §:n 2 momentin mukaisesti tulee toteuttaa valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin viimeistään 1 päivänä joulukuuta 2024, 50 §:n mukainen puolesta asiointi kuitenkin viimeistään 1 päivänä syyskuuta 2025 ja reseptikeskukseen tallennettavien lääkemääräystä osalta kuitenkin viimeistään 1 päivänä lokakuuta 2027.

Tämä laki tulee voimaan _____
päivänä _____ kuuta 20__.

2.

Laki

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain (668/2008) 2 §:n 1 momentin 4 b kohta, sellaisena kuin se on laissa 710/2023, seuraavasti:

Valiokunnan mietintö StVM 3/2024 vp

2 §

Tehtävät

Laitoksen tehtävänä on:

4 b) vastata sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastiedon sähköisen käsittelyn, siihen liittyvän tietohallinnon ja valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen käytön ja toteuttamisen suunnittelusta, ohjauksesta ja seurannasta sekä tietorakenteiden yhteensovittamisesta;

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

3.

Laki

lastensuojelulain 27 ja 41 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lastensuojelulain (417/2007) 27 §:n 3 momentti ja 41 §:n 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat, ensin mainittu laissa 1302/2014 ja viimeksi mainittu laissa 610/2022, seuraavasti:

27 §

Lastensuojelun asiakkuuden alkaminen

Sosiaalityöntekijän on tehtävä lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta merkintä lasta koskeviin lastensuojeluasiakirjoihin sekä ilmoitettava siitä välittömästi huoltajalle ja lapselle ottaen kuitenkin huomioon, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain (703/2023) 51 §:ssä säädetään.

Valiokunnan mietintö StVM 3/2024 vp

41 §

Huostaanoton ja sijaishuollon valmistelu

Edellä 1 momentissa tarkoitettulla sosiaalityöntekijällä on sen lisäksi, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 53, 55 ja 64 §:ssä säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisen tietojensaantioikeudesta, oikeus saada mainituissa pykälissä tarkoitetuilta tahoilta lausunnot, jos niitä tarvitaan huostaanoton valmistelussa, huostaanotosta päätettäessä tai sijaishuoltoa järjestettäessä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

Helsingissä 3.5.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

varapuheenjohtaja Mia Laiho kok
jäsen Li Andersson vas
jäsen Bella Forsgrén vihr
jäsen Hilikka Kemppi kesk
jäsen Terhi Koulumies kok
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Minna Reijonen ps
jäsen Anne Rintamäki ps
jäsen Päivi Räsänen kd
jäsen Pia Sillanpää ps
jäsen Oskari Valtola kok
jäsen Henrik Wickström r
jäsen Ville Väyrynen kok (osittain)
varajäsen Milla Lahdenperä kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Päivi Salo